

מפנקסו

של מבקר

מאת ג'ורא מנור

איורים: שמואל כץ

כיכר גרטרוד קראוס

מדי שנה מתכנסים ידידיה ועמיתיה לשעבר של גרטרוד קראוס - ומי מאנשי המחול בישראל לא היה, בשלב זה או אחר של חייו, מעורב בעבודה עם גרטרוד קראוס? - ביוזמת חסיה לוי והאקדמיה ע"ש רובין בירושלים, לערב לכבוד הכוריאוגרפית והרקדנית הגדולה של שנות הארבעים.

השנה נערך המפגש ב-3 ביולי, באולם ענבל במרכז סוזן דלל. הוצג סרט וידיאו ובו שיחזור יצירתה של גרטרוד קראוס "אלגרד ברברו" (בלה בארטוק), ויפה ירקוני,

(מרקדניותיה לשעבר של קראוס), השמיעה שיר מרגש על גרטרוד, שנעמי שמר חיברה במיוחד. השיר החדש נקרא "רוקדת!", ושמו חיברה גם את הלחן וגם את המלים על פי סיפוריה של יפה ירקוני מנעוריה בסטודיו של קראוס.

תלמידות האקדמיה ובוגרותיה (לא היה ביניהן ולו גבר אחד לרפואה!) הופיעו במחולות של אנה סוקולוב וג'יין דאדלי, והתברר שהרקדניות הצעירות אינן מסוגלות לשכנע במחול מודרני "מסורתית" כזה. לעומת זאת, בעבודותיהם העצמיות ניכר שהן מזדהות יותר עם החומר התנועתי, אפילו אם הוא שגרת למדי. בייחוד אמורים הדברים ב"בגלל אדם", דואט נאה ועכשווי מאת חגית לוי, שאף זכתה על עבודה זו לפרס הראשון בתחרות הכוריאוגרפים של האקדמיה ע"ש גרטרוד.

הערב הסתיים בהודעה המשמחת, שעיריית ירושלים החליטה לקרוא כיכר בבירה על שמה של גרטרוד קראוס. לתשומת לבך, רוני מילוא, ומה עם תל-אביב, שבה חיתה ופעלה גרטרוד רוב חייה? אז ניפגש מחר בשמונה בגרטרוד?

בת דור בתוצרת עצמית

ב-4 ביולי התקיימה באולמי נגה ביפו הבכורה של להקת בת-דור, עם שתי עבודות חדשות - האחת מאת היוצר ההולנדי המוכר היטב בארץ, נילס כריסטי, והשנייה מאת רקדנית לשעבר בלהקה, אניה ברוד.

הכוריאוגרף ההולנדי בחר במוסיקה מאת הנרי פרסל עבור ריקודי "משחקי

הקופידונים" ויצר מחול מאוד בלתי ממוקד. במרכז אמורים היו להימצא שלושה קופידונים (בלבוש שחור עם נקודות לבנות), מחזיקים בידיהם מראות גדולות, והמראות אמורות היו ליצור קשרים בין הנאהבים. אבל המהלך התנועתי כולו לא היה ברור והחפצים והמצבים נותרו בלתי מנוצלים וחסרי משמעות.

לעומת זאת עבודתה של אניה ברוד, "ראש הנעל", היתה מיוחדת ומשעשעת, וניכר בה שליוצרת יש מה לומר. בייחוד בלטו בה המבצעים מאיה גליל ואריק אלפסי, בתפקידי הכובע והעקב. עצם הצירוף הזה והאנשת הבגדים יצרו סיטואציות והזדמנויות נאות של תנועה, בסגנון חדיש הרבה יותר ממה שנהוג בבת-דור. יש להניח שאחרי ניסיון מוצלח זה תוזמן אניה ברוד להכין עבודות נוספות ללהקתה לשעבר. מתברר שיש לה מה לומר גם כיוצרת, אם כי חבל, שכרקדנית היא חדלה להופיע, שכן היתה מעולה.

אפילו הרצפה רוקדת

להקת תיאטרון המחול ההולנדי פתחה את סיורה הרביעי (7-17 ביולי) במופע מיוחד במינו, שאינו דומה לשום דבר שייירי קיליאן, הרוח היוצרת של להקה מעולה זו, יצר מימיו. "קאגויהימה" ("KAGUYAHIME") היא אגדה יפנית, בלתי חשובה כשלעצמה, אבל המערכת שקיליאן בנה, תזמורת של תופים וחלילים, גונגים ושאר כלי נגינה מיפן ובימה שמתנועעת לא פחות מרקדניו הנהדרים - יוצרים חוויה בימתית-מחולית מיוחדת במינה.

פסטיבל כרמיאל, "תיאטרון המחול ההולנדי"

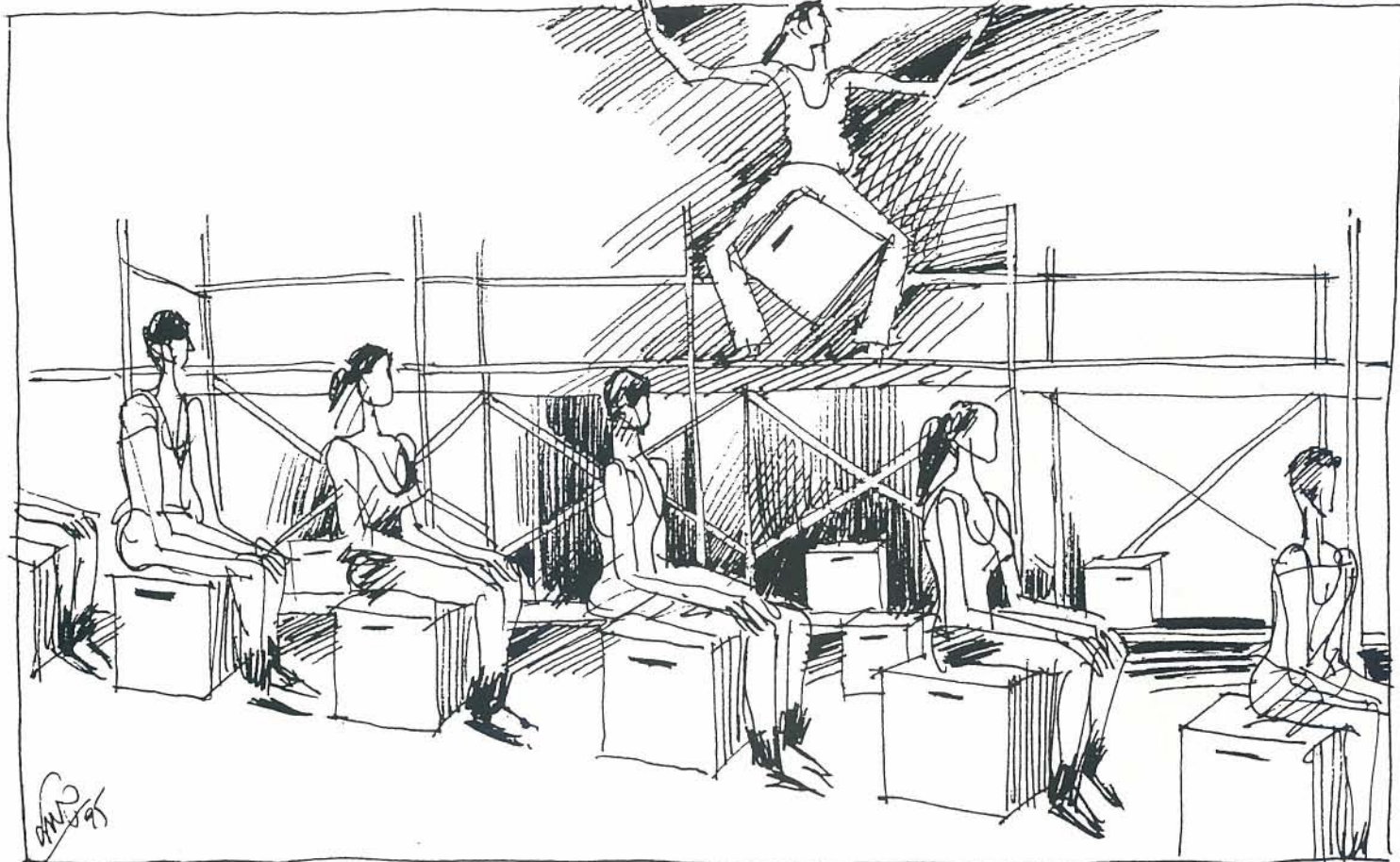
הרקדנים נעלמים בחושך והמוסיקה נמשכת, לא הובן, ומוחאי הכפיים לא התאפקו עד תום הצלילים כנדרש. אבל בדיוק מפגש כזה, בין קהל של מחול עממי ובין שיא של אמנות מחול בימתית, הוא המשהו המיוחד של כרמיאל.

הקטעים שנבחרו (מן המצוי...) ודברי ההבל שהושמעו כהסברים היסטוריים, היו עלולים לבלבל כל מי שידוע קצת היסטוריה של המחול, והיו בלתי מובנים למי שאינו אמון על תחום זה של מידע. ביזבוז של רעיון מבריק.

באוהל קרקס גדול, בשעת אחרי צהריים חמה, הופיעו "יוצרים צעירים", משמע עידו תדמור, אמיר קולבן והדואו ורטיגו (עדי שעל ונעה ורטהיים), בתקציר עבודותיהם הטרויות.

ברגע מסוים זו כיסוי הרצפה השחור, נמשך לאחור ועולה אל מעלה הבימה, ותחתיו נגלית רצפה נוספת, בהירה, כך שאפילו ללינולאום הצנוע יש רגע של סולו....

הרקדנית פיונה לומיס (המזכירה בבגד הגוף ההדוק קצת את רינה שיינפלד) מצוינת בתפקיד בת הירח, אבל סיפורה באמת אינו חשוב כאן. נחמד לראות את המנהל הכללי של הלהקה, מיכאל דה רו, בתפקיד המנצח.

להקת המחול הקיבוצית, "מקומשהו"

עיר עירומה בזמן אמיתי במקומשהו

שלוש פעמים ביצעו רקדני הלהקה הקיבוצית את עבודתו החדשה של רמי באר, "מקומשהו", מופע מרשים מאוד של 75 דקות, שמחן 15 דקות מיותרות. באר כנראה ישתכנע לקצץ את הקטעים החוזרים על חומר שכבר נרקד רק אחרי חמש-שש הופעות. בעניין זה הוא לא לומד לקח.

היצירה כולה היא, בעצם, המשך הדיון שלו שהחל ב"זמן אמיתי", נמשך ב"עיר עירומה" ו"זיכרון דברים" ולבש עכשיו את צורת "מקומשהו". גם הפעם הוא משתמש בפיגום מברזל, המאפשר ליצור מחול אנכי ולא רק אופקי, כנהוג. גם הפעם המוסיקה היא מעין יצירה של רמי באר, המערבל קטעים של מוסיקה לכלל מרקם משלו.

מצאתי ב"מקומשהו" אווירה של אוטופיה מפחידה, של נבואה על איזו "מטרופולין"

אבל אוהל הקרקס והשעה יצרו אווירה של שוק, שבה כל אחד, ובייחוד התאורנים ואנשי המנהלה טיילו לפני הזירה כאילו הם במשחק כדורגל. קשה היה להתרכז כך במחול עצמו, וחבל, כי שלושת התקצירים הו טובים והיצירות ראויות להיראות.

מפגש מיוחד במינו אירגנה רעיה ספיבאק - הרצאה עם מחול וזמרה מאת שרה לוי-תנאי (עדיין מלאת מרץ, שובבות וחוכמת חיים) ובהגשתה עם שני אנשי ענבל לשעבר, מוטי אברמוב וצביה בר. האולם הקטן של הקונסרבטוריון של כרמיאל היה מלא עד מעבר לאפס מקום. המארגנים כנראה לא האמינו שיימצאו אנשים כה רבים שירצו לשמוע את שרה לוי-תנאי ומבצעה הנאמנים. כוחה בלי ספק עדיין במותניה, ועדיין היא בגדר "מפלצת קדושה" מלהיבה ומדהימה.

רקדני תיאטרון המחול ההולנדי הופיעו בהרכב כפול, גם הלהקה העיקרית וגם הלהקה הצעירה שלהם, באמפיתיאטרון הענקי. כמובן שזה היה בגדר אילתור עבור התאורנים והרקדנים, שאינם רגילים להופיע לפני 15 אלף איש... הקהל עמד במבחן, נהנה וקרא בראבו. רק סיומו הנפלא של מחול "מיסת התהילים" של סטראבינסקי, כאשר

כי בחייו הפרטיים, לפני שנעשה מנהל, היה מוסיקאי ומלחין. המוסיקה המודרנית מאוד, פרי עטו של מאקי אישי, נעה בין צלילים עדינים ושבריריים, מצירי אווירה, ועד התפוצצויות של גונגים מחרישי אוזניים, וגם היא, דומני, ייחודית. שלא כפי שהישראלים העצלים רגילים לעשות, הקהל עמד על רגליו שעה ארוכה ומחא כפיים.

כרמיאל בפעם השמינית

יש משהו חביב בצפייה למוכר, ששב כל שנה כאילו היה חג עממי מסורתי. מכל מקום, פסטיבל כרמיאל, שהתקיים ב-11-13 ביולי, היה מגוון השנה ועשיר במופעים ומפגשים, שכבר היו למסורת של ממש.

בין הדברים הבלתי שגרתיים יש למנות את המפגש "המחול זוכר את האתמול". האחראים לכישלונו היו רנה שרת כמנחה ויונתן כרמון כבמאי. הרעיון לתאר בסרט את התפתחות המחול המודרני מהבאלט ועד היוצרים של שנות השלושים, ואת הקשרים בין המחול הבימתי לעממי, הוא מצוי, אבל

סוריאליסטית. באר ורקדני הקיבוצית עלו, לדעתך, עוד שלב בסולם ההישגים שלהם.

מחול רטוב בפסטיבל עכו

איש אינו יודע מהו בדיוק "תיאטרון אחר", שלו מוקדש פסטיבל עכו כל שנה כבר 16 שנה. אולם אי הבהירות אינה מפריעה לקהל, העיריני אפילו בשעות לילה קטנות, למלא את האולמות, לסבול או ליהנות.

השנה הכריז דודו מעיין, מנהלו האמנותי של הפסטיבל, שבכוונתו להוליך את המפעל המיוחד הזה (שיזמו ויסדו לאה פורת ועודד קוטלר), לכיוון המופע הלא-מילולי. הטקסט הוא רק מרכיב אחד מרבים ולא דווקא ראשי במופעים רבים בפסטיבל, ומכאן, שהמקום שתופס מה שמכונה תיאטרון-מחול או תיאטרון-תנועה מרכזי יותר מבשנים קודמות, אם כי תמיד היו בעכו יצירות

השייכות לסוג זה של אמנות הבימה, ואפילו חשובות, כמו אלה של אלי דור-כהן.

לא הספקתי לראות במו עיני את שלל מופעי תיאטרון-התנועה. למשל, את אלה של נאוה צוקרמן, יוצרת שהחלה את דרכה בעכו, במופע שהעניק את שמו ללהקתה - "תמו-נע", לא ראיתי.

מה שבלט בעיני, בכל אלה שנכחתי בהם, הוא מרכיב המים. בעבודתם של נמרוד פריד ואילנה כהן (נעם סדנת

המחול של מטה-אשר שבגעתון), מתרחצת אחת הרקדניות באמבטיה על גבי משטח מוגבה, מבלי שיש לרצצה לילית זו כל משמעות בקונטקסט של היצירה כולה, "נדודי שינה" שמה.

מים יש גם בעבודתם השלומפרית במתכוון ורבת הקסם "בדרך לטבור", שמוצגת לא בעכו עצמה, אלא בגוש משגב הקרוב. שם זורק אחד "התלמידים" את חברתו לכיתה לבריכה בשעת ההפסקה בין השיעורים, כי המחזה כולו מכוון להחזיר אותנו לילדותנו, משמע לטבור שלנו שבכותרת המופע.

רוב המחול שבמרקם המופע שייך למה שמכונה בדרך כלל "CONTACT

"IMPROVISATION" משמע "אילתור-מגע". כל חברי הלהקה, שיש בה אנשים מבוגרים,

פסטיבל עכו, "ישם מים 1995", תיאטרון המחול של רנה שיינפלד

בני נוער ואפילו אחדים מילדי המשתתפים, מתגלגלים להם על רצפת המוסך לשעבר, או מה שהיה אולי בית חרושת, במשחקי ילדות וזיכרונות אישיים, אבל כמעט ללא מגע ביניהם. לי זה נראה לא מובנה דיו, לפחות לא לעומת המרכיבים האחרים של המופע. בתחילתו, למשל, כל הצופים מוכנסים למין אוהל אדום וצפוף (רחם כמובן...), ומשם הם מוסעים על גבי עגלות נמוכות, שנמשכות ונדחפות על ידי צוות ההצגה במעגל, אל מול המבצעים הספונים בשלב זה כל אחד בסוכתו האישית, עם כל העכבות והתיסכולים של ילדותו. ואגב, ברחם גם מחלקים לצופים פופקורן, כמוזן לעוברים....

וכשמכריזים על הפסקה בשיעורים, הכל יוצאים, הילדים משתתפים במפקד, משתוללים בחצר, ונער אחד מפיל את חברתו לתוך בריכת מים והיא, כמובן, אותו.

כי השנה אי אפשר בלי מים בעכו.

גם למופע החדש של רנה שיינפלד קוראים "שם מים". זה מופע עשיר בצורות ורב-המצאות ושישה רקדנים, עם רנה עצמה וריצ'רד אורבך בראשם. כאן המים אינם ממש רטובים, כמו ביתר המופעים, אלא מוקרנים על גבי לוחות קלים, גדולים, שמתפעלים הרקדנים. נעשה כאן שימוש מצוין בווידיאו (מאת בוקי שוורץ).

בתיאטרון המחול העכשווי כמעט ואין מופע שאין בו הקרנת וידיאו, אבל לעתים הווידיאו מחליף את המחול עצמו. לא אצל שיינפלד. על אף גילה, היא מתנועת להפליא והיא עדיין רקדנית גדולה. לי היתה תחושה שהמופע הטרי הוא מעין פרידה מהמחול והבימה, כי הוא בעצם רטרוספקטיבה של שלל האביזרים שבהם התמחתה מאז עזבה את להקת בת-שבע, לקראת סוף שנות השבעים, והחלה בדרכה העצמאית.

היא ממשיכה "לחקור" חפצים ואת האפשרויות שהם מעמידים לרשותו של הכוריאוגרף. אבל נוצות טווס לבנות, לוחות קלים ההופכים לכנפיים, ראשי בובות של חלון ראווה של חנות כובעים, את כל אלה ניצלה רנה בעבר, ועכשיו הם שבים כמין תזכורת לעבר, לעברה שלה, ומכאן תחושת הפרידה והעצבות שחשתי למראה המופע.

לשיינפלד חוש צורני מפותח. שוב יש מאוורר גדול המפריח יריעת פלסטיק שקופה והופך את הרקדנית שבתוכו לפסל קינטי, ולבסוף פלסטיק אחר מגלה-מכסה רקדנית עירומה, אף אם בצורה קצת צנועה מדי, לטעמי.

בתיאטרון-המחול המודרני יש כמעט תמיד גם מרכיב של טקסט. אצל שיינפלד אלה קולות משונים שהיא משמיעה במיקרופון התלוי על ראשה, כאילו היתה טייס המדבר בקשר או רדיו שדה. אבל קולות "חיים" מוגברים אלה אינם אלא פעלול או, אם תרצו, תעלול.

לעומת זאת, הטקסטים בעבודתו של נמרוד פריד, מאת חנך לוי, חשובים, ופריד עצמו

משמיע אותם בצורה מצוינת. רק אנשי מחול מעטים רגישים לטקסטים ספרותיים, ונמרוד פריד הוא אחד מאלה המסוגלים להכניס היבט זה של התיאטרון למחול שלהם ללא ירידה לרמת חובבים, כפי שקורה לעתים קרובות כשהרקדנים פותחים בדיבור.

המים והחול (שיש אצל רנה שיינפלד) משמשים כוריאוגרפים בימינו לא רק להכנסת גורם נטורליסטי למחול, אלא כמין הרחבה או מודולציה של התנועה עצמה. כי התנועה במים, ושל המים מיוחדת, ובעזרת תאורה הולמת יכולה להיות פיוטית מאוד. זו גם היטהרות וגם תחושה של התגברות על חום הגוף והזיעה הניגרת מהרקדנים בשל מאמציהם. הזיעה היא מרכיב קבוע בחיי הרקדן, כפי שאמר פעם לינקולן קירסטין, האישה שהביא את בלנשין לאמריקה ועזר לייסד את "ניו-יורק סיטי באלט": "צליבתו היום-יומית של הרקדן בזיעתו". רקדנים אוהבים להזיע, וכשמרשים להם לטבול במים על הבימה - כמו באמבטיה של ליאת דרור וניר בן-גל, או בסיום המחול של עידו תדמור, כשהכל נכנסים ל"סיריים של לאה" וממעל יורדת מקלחת של ממש - הנאתם גלויה.

והחול משמש את רנה שיינפלד כמין הארכה לגוף, כשהוא נזרק אל-על כמסך של ערפל זהוב, וכבר ראינו כגון זה בדואט המהמם של רמי באר "חצות", שמבצעים רקדני "הקיבוצית". עוד זכורים לטוב ה"פילובלוסיים", שהחליקו על גבי מים שנשפכו על הבימה, כמו ילדים משתובבים במקלחת בית-הספר.

המים והחול באים בדרך כלל בסיום. גם כאקורד חזק בגמר היצירה, וגם משום שאחריהם פשוט אי אפשר להמשיך לרקוד על הבימה, שרטיבותה מזמינה נפילות מסוכנות, והחול שעליה מונע תנועה מהירה.

המגע עם הטבע עצמו, האדמה, החול או המים, שהם יסודות תנועתיים מובהקים, מרחיבים את "המנעד" של תיאטרון-התנועה, שכבר הפך לדיסציפלינה מקובלת בעולם המחול הפוסט-מודרני וזה שבא אחריו. וכל אלה ניכרו היטב במופע פסטיבל עבר השנה.

פלירט עתידני

ההזמנה לפגישה בין צמרת מנהל האמנות (שבמשרד המדע והאמנויות) ללהקת בת שבע לא בישרה מה באמת עומד להתרחש. לכאורה ניסיון - חיובי בהחלט - להידברות בין המנהל ל"לקוח" חשוב שלו. אבל מה שגרם לי להטריח את רגלי הזקנות עד לנווה צדק היה מרכיב אחר של המפגש, שעלול היה לצאת שגרתי בהחלט.

"הפלירט עם אי הוודאות" היה מפגש בין רקדני בת שבע, בקטעים מעובדים מחדש מיצירותיו של אוהד נהרין, לבין הד"ר ברכה קליין, מנהלת מוסד הנושא את השם המעורר תמיהה "מכון טאנטאלוס ללימודי המאה ה-21". טאנטאלוס הוא, כידוע, דמות

מהמיתולוגיה היוונית, בנו של האל זאוס, שנודון על עזות מצחו למצב של צמא ורעב נצחיים. בקרבנו זרמו אמנם מים זכים והעצים הניבו פרי מגדים, אבל בכל פעם שטאנטאלוס הושיט את ידו אליהם הם נסוגו. להתאוות ללא יכולת להגיע לסיפוק - אלה ייסורי טאנטאלוס.

קליין הרצתה על אי הוודאות החיובית של העתיד שלנו, שבו יהיו פחות היררכיות, ופחות עקרונות נוקשים, ושהכל יהיה תלוי בהעזה לחדש, לחשוב מחוץ למסגרות המגבילות השגרתיות, מה שהיא כינתה "לנהל פלירט עם אי הוודאות". להתבשם מהמפתיע והלא שגרתי, להיות פתוח לכל האפשרויות - ולא רק למוכר, לבטוח, לצפוי, אלה האהבהבים שהיא מציעה לנו.

חבל, אם כי אולי זה היה כה מובן שלא הצריך הסבר, שהיא לא קשרה בין דבריה לבין מה שהלהקה ביצעה. הרגשתי, שגישה עתידנית זו אפילו מגישה לנו מפתח חשוב לעבודתו של אוהד נהרין. הוא באמת מנהל יותר מפלירט - שמא רומן של ממש - עם האי וודאות, עם הבלתי מקובל, הנראה לעתים כמשונה.

התנועה של אוהד נהרין אינה ניתנת למיסגור, להגדרה סגנונית מגבילה, היא פלירט עם האפשרי והבלתי אפשרי. וגם בלי שהדברים נאמרו במפורש, חשתי היטב בקרבה שבינו ובין אמנותו מצד אחד ובין דעותיה של ברכה קליין מצד שני.

